

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет: урбаністики та просторового планування

Кафедра: міського будівництва

Освітній рівень: магістр за ОПП

Галузь знань: 19 «Архітектура та будівництво»

Спеціальність: 192 «Будівництво та цивільна інженерія»

Освітня програма: «Міське будівництво та господарство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету

«05» серпня 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

Колодін Микита Андрійович
(прізвище, ім'я та по батькові студента)

1. Тема роботи:

**Методи благоустрою території скверу у Дніпровському районі
м.Києва**

затверджена наказом ректора КНУБА № 2610/2 від «16» грудня 2024 року

2. Керівник роботи

к.т.н., доцент Приймаченко О.В.

(прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання студентом роботи до захисту _____

4. Зміст пояснювальної записки за розділами:

Р. 1. АНАЛІЗ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ

Р. 2. РОЛЬ І МІСЦЕ ІНЖЕНЕРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У
ФОРМУВАННІ ТА ФУНКЦІЯХ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ

Р. 3. ЗНАЧЕННЯ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Р. 4. ВИДИ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ

5. Графічний матеріал за розділами
 Р. 1. Ситуаційна схема
 Р. 2. Опорний план. Генеральний план.
 Р. 3. План організації рельєфу. План озелення. План благоустрою території.

7. Календарний план виконання роботи:

Види робіт та їх зміст	Дата виконання
Вступ	10.08.2024
Аналітична частина	25.08.2024
Науково-дослідна частина	25.09.2024
Планувальні рішення	25.11.2024
Остаточне оформлення роботи	15.12.2024
Направлення роботи на рецензування, перевірку на плагіат	18.12.2024
Попередній захист роботи на кафедрі	17.12.2024

8. Консультанти розділів кваліфікаційної випускної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Перевірив	
		дата	підпис
Розділ 1.			
Розділ 2.			
Розділ 3.			
Розділ 4.			
Розділ 5.			

9. Дата видачі завдання 05.08.2024

10.

Зав. кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Студент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Титульна сторінка КРМ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра міського будівництва

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

на тему:

**Методи благоустрою території скверу у Дніпровському районі
м.Києва**

Колодін Микита Андрійович
(прізвище, ім'я та по батькові студента повністю)

Київ 2024р.

Друга сторінка КРМ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра міського будівництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

„___” _____ 2024 року

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

**Методи благоустрою території скверу у Дніпровському районі
м.Києва**
(назва)

Виконав студент групи МБГ

Колодін Микита Андрійович
(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

Спеціальність: 192 Будівництво та цивільна інженерія

ОП: Міське будівництво та господарство

Керівник Приймаченко О.В.
(прізвище та ініціали)

к.т.н., доцент
(вчене звання, науковий ступінь)

Київ 2024р.

РЕЗЮМЕ (summary)		Колодін Микита Андрійович	
до кваліфікаційної випускної роботи студента:			
Назва ВНЗ	Київський національний університет будівництва і архітектури		
Тема	Методи благоустрою території скверу у Дніпровському районі м.Києва		
Освітній ступінь	Магістр за освітньо-професійною програмою навчання		
Факультет	Урбаністики та просторового планування		
Кафедра	Міського будівництва		
Спеціальність	192 Будівництво та цивільна інженерія		
Освітня програма/група	Міське будівництво та господарство /МБГ		
Керівник	Приймаченко О.В.		
Обсяг роботи:	пояснювальна записка, стор.	розділів	креслень формату А1
	54	4	11
Розділ 1 Аналітична частина	Аналіз існуючого стану		
Розділ 2 Науково-дослідна частина	Проектні пропозиції		
Розділ 3 Проектно-планувальні рішення	Організація пішохідно-транспортного руху Санітарно-гігієнічний стан Організація рельєфу		
Ключові слова: Благоустрій території, озеленення території			
Keywords: Improvement of the territory, landscaping of the territory			

Укладач: _____ / Колодін М.А./

Керівник: _____ /Приймаченко О.В./

“17”12. 2024

ЗМІСТ

1. АНАЛІЗ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ
2. РОЛЬ І МІСЦЕ ІНЖЕНЕРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У
ФОРМУВАННІ ТА ФУНКЦІЯХ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ
ОБ'ЄКТІВ.....
3. ЗНАЧЕННЯ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ В МІСЬКОМУ
СЕРЕДОВИЩІ.....
4. ВИДИ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ.....
5. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....

ВСТУП

В міських сільських поселеннях необхідно передбачати, як правило, безперервну систему озеленених територій та інших відкритих просторів, які в поєднанні із заміськими мають формувати комплексну зелену зону.

Людина завжди прагне до лісу, в гори, на берег моря, річки чи озера. Тут вона відчуває прилив сил та бадьорості. Непарма кажуть, що найкраще відпочивати на лоні природи, навколишній ландшафт може по-різному впливати на наш психоемоційний стан. Споглядання красот природи стимулює життєвий тонус і заспокоює нервову систему.

Рослинні біоценози, особливо ліси, мають дуже сильний оздоровчий ефект. Їхня прохолода, гармонія різноманітних звуків і барв, різноманіття запахів особливо приємні людині.

Тяга до природних ландшафтів особливо сильна у міських жителів. Ще в середні віки було помічено, що тривалість життя городян менша, ніж у сільських жителів. Відсутність зелені, вузькі вулички, маленькі двори, куди практично не проникає сонячне світло, створювали несприятливі умови для життя людини. З розвитком промислового виробництва в місті та його околицях з'явилася величезна кількість відходів, що забруднюють навколишнє середовище.

Учені вважають, що на початку XXI століття більше половини населення земної кулі житиме в містах. Розширюючись, поглинаючи гаї, поля, луки,

водойми, болота, покриваючи землю асфальтом, спрямовуючись вгору і вглиб, міста змінюють вигляд нашої планети.

Різноманітні чинники, пов'язані зі зростанням міст, тією чи іншою мірою позначаються на формуванні людини, на її здоров'ї. Це змушує більш серйозно вивчати вплив середовища проживання на жителів міст. Виявляється, від того, в яких умовах живе людина, яка висота стель у її квартирі та наскільки звуконепроникними є її стіни, як людина добирається до місця роботи, з ким вона повсякденно спілкується, як оточуючі люди ставляться один до одного, залежить настрої людини, її працездатність, активність - усе її життя.

У містах людина вигадала тисячі хитрощів для зручності свого життя, але не змогла розв'язати проблеми, що стосуються транспорту, підвищення рівня захворюваності. Певною мірою це пояснюється одночасним впливом на організм двох, трьох або більше шкідливих чинників, кожен з яких має незначну дію, але в сукупності призводить до серйозних бід людей.

З огляду на здатність зелених насаджень сприятливо впливати на стан довкілля, їх необхідно максимально наближати до місця життя, роботи, навчання та відпочинку людей. Дуже важливо, щоб місто було біоценозом не абсолютно сприятливим, але хоча б таким, що не шкодить здоров'ю людей.

Одне з рішень проблем міста - це організація парків скверів. Зелені насадження не тільки створюють сприятливі мікрокліматичні та санітарно-гігієнічні умови, а й підвищують художню виразність архітектурних ансамблів.

Парки і сквери вирішують у місті низку екологічних проблем. По-перше, знижують забрудненість повітря. Проникненню шуму в парк перешкоджають відкриті ґрунтові простори - газони.

Знижуючи шум, парк відповідає і завданню зниження запиленості та загазованості повітря. Забруднене повітря в місті, отруюючи кров окисом вуглецю, завдає людині, яка не палить, такої самої шкоди, як і викурювання курцем пачки сигарет на день.

Приходячи до парку чи скверу, людина не залишає меж міста, але при цьому потрапляє в лоно природи, відчуває психоемоційне розвантаження, зняття дратівливості.

Доглядаючи за зеленими насадженнями, оберігаючи і примножуючи їх, кожен мешканець міста може внести свій посильний внесок у поліпшення екології міста.

Сучасне місто - це екосистема, в якій створено найсприятливіші умови для життя, де людина має бути не відірвана від природи, а начебто розчинена в ній.

Але, як ми бачимо з реалій, стоїть питання не про створення нових парків, а про заощадження наявних, адже машина прогресу поглинає дедалі більше й більше простору, відведеного на ландшафтно-рекреаційні території.

1 АНАЛІЗ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ

Ландшафтно-рекреаційні території поселень і приміських зон призначені для організації рекреаційної діяльності, виконання природоохоронної функції, поліпшення стану навколишнього середовища. Вони мають формувати природний каркас.

Ландшафтно-рекреаційна територія включає міські ліси, лісопарки, лісозахисні зони, водойми,

Землі сільськогосподарського використання та інші угіддя, які спільно з парками, садами, скверами і бульварами, що розміщуються на селітебній території, формують систему відкритих просторів.

У межах зазначених територій виокремлюють зони різного функціонального призначення: житлової забудови, громадських центрів, промислові, наукові та науково-виробничі, комунально-складські, зовнішнього транспорту, масового відпочинку, курортні (у містах і селищах, що мають лікувальні ресурси), охоронюваних ландшафтів.

Організацію території сільського поселення необхідно передбачати в ув'язці із загальною функціональною організацією території господарства, як правило, виділяючи селищну і виробничу території.

В історичних містах слід виділяти зони (райони) історичної забудови.

При дотриманні санітарно-гігієнічних та інших вимог до спільного розміщення об'єктів різного функціонального призначення допускається створення багатофункціональних зон.

У районах, схильних до дії небезпечних і катастрофічних природних явищ (землетруси, цунамі, селі, повені, зсуви та обвали), зонування території поселень слід передбачати з урахуванням зменшення ступеня ризику та забезпечення стійкості функціонування. У зонах із найбільшим ступенем ризику слід розміщувати парки, сади, відкриті спортивні майданчики та інші вільні від забудови елементи.

У сейсмічних районах функціональне зонування території слід передбачати на основі мікрорайонування за умовами сейсмічності. При цьому під забудову слід використовувати ділянки з меншою сейсмічністю відповідно до вимог СН 429-71.

У районах зі складними інженерно-геологічними умовами під забудову необхідно використовувати ділянки, що потребують менших витрат на інженерну підготовку, будівництво та експлуатацію будівель і споруд.

Планувальну структуру міських і сільських поселень слід формувати, забезпечуючи компактне розміщення і взаємозв'язок функціональних зон; раціональне районування території в ув'язці із системою громадських центрів, інженерно-транспортною інфраструктурою; ефективне використання території залежно від її містобудівної цінності; комплексне врахування архітектурно-

містобудівних традицій, природно-кліматичних, ландшафтних, національно-побутових та інших місцевих особливостей; охорону довкілля, пам'яток історії та культури.

У сейсмічних районах необхідно передбачати розчленовану планувальну структуру міст і розосереджене розміщення об'єктів з великою концентрацією населення, а також пожежовибухонебезпечних.

В історичних містах слід забезпечувати всебічне збереження їхньої історичної планувальної структури та архітектурного вигляду, передбачати розроблення та здійснення програм із комплексної реконструкції історичних зон, реставрації пам'яток історії та культури.

Під час планування і забудови міських і сільських поселень необхідно забезпечувати умови для повноцінної життєдіяльності інвалідів і малорухомих груп населення відповідно до вимог ВСН 62-91, затверджених Держкомархітектурою

У найбільших і великих містах слід забезпечувати комплексне використання підземного простору взаємопов'язаного розміщення в ньому споруд міського транспорту, підприємств торгівлі, громадського харчування та комунально-побутового обслуговування, окремих видовищних і спортивних споруд, підсобно-допоміжних приміщень адміністративних, громадських і житлових будинків, об'єктів систем інженерного обладнання, виробничих і комунально-складських об'єктів різного призначення.

На територіях, прилеглих до міст, слід передбачати приміські зони для використання їх як резервів подальшого розвитку міст і розміщення об'єктів господарського обслуговування, а у складі приміських зон - зелені зони, призначені для організації відпочинку населення, поліпшення мікроклімату, стану атмосферного повітря та санітарно-гігієнічних умов.

Під час визначення меж приміської зони слід враховувати взаємопов'язаний розвиток міських і сільських поселень, межі адміністративних районів, сільськогосподарських та інших підприємств. Для міст, що входять до сформованої групової системи розселення, слід передбачати загальну приміську зону.

Розміщення підсобних сільських господарств підприємств, організацій та установ, а також ділянок для колективних садів і городів слід передбачати, як правило, на території приміської зони. Об'єкти житлово-цивільного будівництва підсобних сільських господарств, як правило, слід розміщувати на територіях існуючих сільських поселень.

Ділянки садівничих товариств необхідно розміщувати з урахуванням перспективного розвитку міських і сільських поселень поза межами резервних територій, які передбачають для індивідуального житлового будівництва, на відстані доступності громадським транспортом від місць проживання, як правило, не більш як 1,5 год, а для найбільших і великих міст - не більш як 2 год.

Комплексний аналіз чинної законодавчої, нормативної та наукової бази в галузі містобудування та архітектури щодо об'єктів ландшафтно-рекреаційного призначення

Сільпосільські території міст складаються з територій житлової забудови та територій громадської забудови (до складу якої входять ділянки громадських установ, будинків і споруд, у т. ч. проектних, науково-дослідних та інших інститутів без дослідних виробництв, внутрісільпоселенська вулично-дорожня і транспортна мережа, а також площі, парки, сади, сквери, бульвари, інші об'єкти зеленого будівництва та місця загального користування).

Ландшафтно-рекреаційні території включають озеленені та водні простори в межах забудови міста та її зеленої зони, а також інших елементів природного ландшафту. До її складу можуть входити парки, лісопарки, міські ліси, охоронні ландшафти, землі сільськогосподарського використання та інші угіддя, які формують систему відкритих просторів; заміські зони масового короткочасного та довготривалого відпочинку, міжміські зони відпочинку; курортні зони (у містах і селах, що мають лікувальні ресурси).

Питома вага озелених територій різного призначення в межах забудови міста (рівень озеленення території забудови) має бути не менше 40% для районів II В, 45% - II В, Б та 50% - IVB2. Тому ландшафтно-рекреаційні території являють собою одну з основних складових функціонально-планувальної структури міста

З іншого боку ландшафтно-рекреаційні території присутні у всіх складових функціонально-планувальній структурі міста: у межах сільської території необхідно передбачати формування взаємопов'язаних зон загальноміських центрів, житлової забудови, озелених територій загального користування, нешкідливих місць докладання праці, а також магістральну і вуличну мережу.

Виробничі території призначені для розміщення промислових підприємств і пов'язаних з ними виробничих об'єктів, комплексів наукових закладів, комунально-складських об'єктів, підприємств; санітарно-захисних зон промислових підприємств. Це підкреслює їхню значущість для повноцінного функціонування міста та його мешканців.

При цьому необхідно зазначити, що аналіз існуючого стану законодавчої, нормативної та наукової бази щодо цієї складової свідчить про розгалуженість, фрагментарність і неузгодженість інформації.

Водночас слід зрозуміти, що саме являють собою ландшафтно-рекреаційні об'єкти, який їхній склад, адже вони призначені, з одного боку, для культурно-просвітницької діяльності, з іншого боку, санітарно-гігієнічне призначення, а також - архітектурно-планувальне призначення.

Для цього було проведено аналіз сучасного стану інформаційного забезпечення ландшафтно-рекреаційних об'єктів у законодавчій, нормативній та

науковій базах, таких як Закон України "Про природно-заповідний фонд", ДБН
Планування та забудова територій.

2. РОЛЬ І МІСЦЕ ІНЖЕНЕРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ТА ФУНКЦІЯХ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ.

Велика й різноманітна роль зелених насаджень у містобудуванні. Вони відіграють значну роль у формуванні зовнішнього середовища, оскільки однією з головних функцій є поліпшення санітарно-гігієнічного стану середовища.

Зелені насадження знижують силу вітру, регулюють тепловий режим території, впливають на очищення та зволоження повітря, що має велике оздоровче значення. Зелені насадження - є найкращим середовищем для відпочинку населення, для організації культурно-просвітницьких заходів.

Створення зелених насаджень - це не тільки спосіб поліпшення санітарно-гігієнічних умов життя в окремих населених пунктах, а й один з основних методів докорінної зміни природних умов цілих районів.

Також велике значення займають зелені насадження в інженерному благоустрої міст, бо з їхньою допомогою регулюється рух на магістралях, ведеться боротьба з ерозією, здійснюються меліоративні заходи.

Значну роль відіграють зелені насадження в архітектурі міста. Вони є чудовим засобом збагачення, і нерідко формування ландшафту міста, і посідають головну роль у вирішенні архітектури парків і садів.

Таким чином, у формуванні зовнішнього середовища велику роль відіграє інженерно-планувальна організація. Адже за допомогою проведених

заходів створюються найкращі умови для життєдіяльності населення. Інженерно-планувальна організація - це комплекс заходів з інженерної підготовки території та благоустрою території.

Згідно з розробленою блок-схемою "Роль і місце інженерної підготовки у формуванні та функціях ЛРТ" видно, що на природні процеси впливають природні умови, природні умови впливають на застосування заходів з інженерної підготовки території, а вже залежно від функцій ЛРТ застосовуються заходи з благоустрою ЛРТ.

Таким чином, завдяки магістерській роботі представлено структуру природних умов, природних процесів та заходів з інженерної підготовки території. На основі наукової бази було структуровано заходи з благоустрою території. Одним з основних заходів, який впливає на організацію ЛРТ, є меліорація.

Адже вона сприяє на регуляцію водного, повітряного та теплового режиму ґрунтів, що впливає на ріст і розвиток зелених насаджень.

Закон України "Про меліорацію земель" трактує поняття "меліорація земель" як "...комплекс гідротехнічних, культуртехнічних, хімічних, агротехнічних, агролісотехнічних, інших меліоративних заходів, що здійснюються з метою регулювання водного, теплового, повітряного, поживного режиму ґрунтів, теплового, повітряного і поживного режиму ґрунтів, збереження

і підвищення їх родючості та формування екологічно збалансованої раціональної структури угідь"

Згідно із Законом України "Про меліорацію земель" меліоративні заходи - роботи, спрямовані на поліпшення хімічних і фізичних властивостей ґрунтів, обводнення пасовищ, створення захисних лісових насаджень, проведення культуртехнічних робіт, поліпшення земель з несприятливим водним режимом та інженерно-геологічними умовами, проектування, будівництво (реконструкція) та експлуатація меліоративних систем, включаючи наукове, організаційне та виробничо-технічне забезпечення цих робіт.

Професор Зайдельманов Ф.Р. у своєму посібнику "Меліорація ґрунтів" трактує поняття "меліорація" так "меліорація (від лат. *raelio* - покращувати) - меліорація (від лат. *raelio* - покращувати) - це система заходів щодо поліпшення властивостей і режиму ґрунтів у сприятливих виробничому (сільськогосподарському, лісогосподарському тощо) та екологічному напрямках.

Згідно з посібником під редакцією Колпакова В.В. "Сільськогосподарські меліорації" поняття меліорації трактується так:

"меліорація земель - це зміна природних умов шляхом регулювання водного і повітряного режимів ґрунтів у сприятливому для сільськогосподарських культур напрямку".

На основі дослідження основних фахових документів: Ніщук В.С.,

Зейдельман Ф.Р., Колпаков В.В., Полупан Н.І., ми побачили, що більшість фахівців розглядали меліорацію з боку сільського та лісового господарства, і ніхто не займався меліоративними заходами на ландшафтно-рекреаційних територіях. Але ніякої різниці між меліоративними заходами немає, все залежить від ґрунтового покриву. Оскільки основним завданням меліорації є поліпшення ґрунтового покриву, то розглядатимемо меліоративні заходи, що стосуються сільськогосподарських і лісових угідь, також і для ландшафтно-рекреаційних територій.

Підтвердженням є цитата з посібника Зейдельмана Ф.Р. "Меліорація ґрунтів" Завдання меліорації полягає в тому, щоб поліпшити властивості та режим (або режими) поверхневих пухких відкладень у шарі потужністю 1-2 м, і в горизонтах ґрунтового профілю. Тому безпосереднім і основним об'єктом меліорації завжди є ґрунтовий покрив.

Отже, залежно від спрямування здійснюваних меліоративних заходів визначаються такі основні види меліорації земель: агротехнічна, гідротехнічна, агролісотехнічна, культуртехнічна, хімічна, теплова.

Розглянемо детальніше завдання кожного виду меліоративних робіт.

Основним завданням агротехнічної меліорації є поліпшення фізичних властивостей ґрунту.

"Агротехнічна меліорація земель передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збільшення потужності та поліпшення агрофізичних

властивостей коренемісного шару ґрунтів. З цією метою здійснюються такі заходи, як плантажна оранка, глибоке меліоративне розпушування, щілювання, кротячий аераційний дренаж, піскування, глинування тощо.

Під агрономічними меліораціями (агромеліораціями) слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на зміну (поліпшення) рельєфу та фізичних властивостей ґрунтів. Це може бути вирішено шляхом планування поверхні, профілювання, грядкування, пребневанія, вузькозайнятої оранки, улаштування кваліфікованої агрономічній меліоративній техніці. Агромеліоративні заходи забезпечують організацію та прискорення поверхневого стоку, покращують розподіл вологи на поверхні зрошуваного поля. До цієї групи заходів слід віднести і плантажну глибоку оранку, а також піщану змішану, покривну та піщану змішаношарову культури землеробства на торф'яних ґрунтах, щілювання.

Завданням гідротехнічної меліорації є поліпшення земель із несприятливим водним режимом.

Гідротехнічна меліорація земель передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення поліпшення земель з несприятливим водним режимом (перезволожених, переосушених тощо), регулювання водного режиму шляхом створення спеціальних гідротехнічних споруд на схилових та інших землях з метою поліпшення водного і повітряного режиму ґрунтів та захисту їх від шкідливої дії води (затоплення, підтоплення, ерозія тощо). Під час гідротехнічної меліорації земель здійснюються зрошувальні, осушувальні,

осушувально-зволожувальні, протиповоєнні, протипаводкові, протисільові, протисільові, протиерозійні та інші меліоративні заходи.

Гідротехнічні меліорації забезпечують підведення до меліорованої ділянки території поливних вод, необхідних для регулювання водного режиму ґрунтів, акумуляцію вологи в необхідній кількості та в потрібний час, скидання надлишкової гравітаційної вологи за межі території, що розглядається. Гідротехнічні меліорації мають своїм основним завданням регулювання водного режиму ґрунтів. Це досягається зрошенням, осушенням, двостороннім регулюванням водного режиму ґрунтів, обводненням території, будівництвом водосховищ. Агролісотехнічна меліорація займається докорінним поліпшенням землі. Агролісотехнічна меліорація земель передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель шляхом використання ґрунтозахисних, стокорегулюючих та інших властивостей захисних лісових насаджень. З цією метою формуються такі поліфункціональні лісомеліоративні системи, як: площинні (протиерозійні) захисні лісонасадження, що забезпечують захист земель від ерозії, а водних об'єктів від виснаження та замулення шляхом заліснення ярів, балок, крутосхилів, пісків та інших деградованих земель, а також прибережних захисних смуг і водоохоронних зон річок та інших водойм; лінійні (полезахисні) лісонасадження, що забезпечують захист від вітрової та водної ерозій і поліпшення ґрунтово-кліматичних умов сільськогосподарських угідь шляхом створення полезахисних і стокорегулюючих лісосмуг.

Культуртехнічна меліорація займається впорядкуванням землі для подальшого використання.

Культуртехнічна меліорація земель передбачає проведення впорядкування поверхні землі та підготовку її до використання для сільськогосподарських потреб. З цією метою здійснюються такі заходи, як викорчовування дерев і чагарників, розчищення від каміння, зрізування купин, вирівнювання поверхні, меліоративна оранка, залуження, влаштування тимчасової вибіркової мережі каналів.

Хімічна меліорація земель передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення фізико-хімічних і фізичних властивостей ґрунтів, їхнього хімічного складу. Хімічна меліорація земель включає роботи з гіпсування, вапнування та фосфоритування ґрунтів.

Хімічні меліорації спрямовані на зміну несприятливих хімічних і фізичних властивостей ґрунтів і зрошувальних вод. Хімічні меліорації включають внесення великих доз вапна під час убогого меліоративного розпушування на всю глибину обробітку, а також гіпсу в разі боротьби із солонцюватістю або за профілактики цього явища в процесі промивок засолених ґрунтів від надлишку водорозчинних солей.

Завданням теплової меліорації є зміна теплового режиму ґрунту.

Теплові меліорації напратені на зміну теплового режиму ґрунтів за допомогою заходів із трансформації гранулометричного складу поверхневих

горизонтів (наприклад, внесення дрібного каміння в орні шари північних ґрунтів з метою зменшення їхньої теплоємності та підвищення температури, систематичного снігозатримання, мульчування поверхні та ін.).

3. ЗНАЧЕННЯ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Створення в парках сприятливого для відпочинку середовища пов'язане з необхідністю врахування природно-кліматичних умов, містобудівної ситуації, а також санітарно-гігієнічних і мікрокліматичних вимог. Природні елементи у вигляді паркових масивів насаджень у міській забудові підвищують її інформаційну активність, надають їй масштабності, полегшують орієнтування людини в навколишньому просторі, покращують комфортність проживання.

Інтенсивне зростання міст і збільшення забудованих територій у межах міських агломерацій, що супроводжуються зміною середовища проживання у великих і великих містах, ускладнюють проблему контакту людини з природою, що зумовлює, зі свого боку, зміну орієнтації дозвілля, зокрема в посиленні ролі природних чинників. Ці обставини об'єктивно підвищують оздоровче значення парків - великих внутрішньоміських рекреаційних територій у системі озеленених просторів, зростаючу роль природного ландшафту, у межах якого для кожної вікової та соціальної групи міських жителів є можливість створити еквівалент середовища замського відпочинку.

Соціальна значущість міських парків визначається розмірами території та неповторністю художньо-організованого повсякденно-доступного природного середовища, які підсилюють сприятливий ефект від усіх форм відпочинку. Фізичні заняття на свіжому повітрі, позитивні емоції, що виникають під час

сприйняття пейзажних композицій, сприятливо впливають на людину - знімають стомлення, створюють гарний настрій, активізують процеси життєдіяльності.

Дослідження показали, що відпочинок серед повноцінних насаджень підвищує продуктивність праці, знижує захворюваність.

Фахівці стверджують, що всі витрати на створення місць і установ короткочасного відпочинку - міських і заміських парків, водойм і пляжів - окупаються не пізніше, ніж через сім років. Таким чином, рекреація являє собою соціально-ефективну і рентабельну галузь народного господарства, якщо в поняття рентабельності включати фізичне і психічне здоров'я людини. Одним із найважливіших критеріїв організації повноцінного відпочинку можуть слугувати естетичні переваги садів і парків. Однак, незважаючи на значний обсяг робіт з їхнього створення, художньо-композиційний рівень проєктних рішень і особливо виконання їх у природі сьогодні не завжди відповідають високим професійним вимогам.

Створення естетично-виразного парку завжди було і залишається однією з найскладніших проблем ландшафтної архітектури. З її вирішенням пов'язана ціла низка функціональних і містобудівних завдань. Ними обумовлюється необхідність визначення принципу формування органічного садово-паркового ландшафту і прийомів його композиції, що чуйно відповідають природно-кліматичним умовам, функціональним і естетичним вимогам організації відпочинку.

Сучасна тенденція спеціалізації парків закономірно відображає розвиток структури дозвілля, культурних потреб та інтелектуальних інтересів людини, пов'язаних із науково-технічним прогресом. На основі реалізації цього важливого принципу паркобудівництва нашого часу - спеціалізація парків і створення спеціалізованих за видами відпочинку зон у поліфункціональних парках культури та відпочинку - можна гарантувати вищий рівень рекреаційного обслуговування: вільний вибір виду відпочинку, розваг, ландшафтної обстановки.

Принцип диференціації функціонального підґрунтя кожної зони відпочинку, характеру складових природних елементів, спеціальні типи архітектурних та інженерних споруд, зовнішнього вигляду благоустрою, що визначають абсолютно різні смислові та архітектурно-планувальні структури, які водночас стають необхідною стадією формування художньо-планувальних структур, які одночасно є необхідною стадією формування образного характеру кожного виду садово-паркового ландшафту.

Сполучення екологічного і функціонального аспекту формування садово-паркового ландшафту, спеціалізованого за видами відпочинку, з естетичним аспектом допомагає обґрунтовано розв'язати завдання раціонального використання природних чинників місцевості, збільшення рекреаційного потенціалу парку, повніше виразити індивідуальність його художнього вигляду. Екологічний принцип використання, вид зміни або перетворення ландшафтних чинників: рельєфу, води, насаджень відкриває можливість домогтися

економічності їхнього будівництва та подальшої експлуатації, а також створення декоративних і довговічних паркових масивів.

Більша частина присвячена спеціальному, дуже важливому питанню сучасної практики паркобудівництва формуванню садово-паркового ландшафту на відновлюваних територіях.

Розповзання порушених територій у межах міста та в найближчих передмістях унаслідок інтенсифікації виробничої діяльності зумовило актуальність їх освоєння для містобудівних цілей. Найбільш прогресивним способом відновлення природних ресурсів вважається створення штучних ландшафтів на незручних і порушених територіях.

Вирішення завдання створення парків на деградованих територіях тісно пов'язане з важливою соціальною містобудівною проблемою охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Гострота завдання підвищення ефективності заходів з охорони природи.

Аналіз нових вітчизняних і зарубіжних проектних матеріалів дає змогу всебічно розглянути рентабельні напрями рекреаційної рекультивації незручних і порушених різними видами господарської діяльності міських територій у взаємозв'язку з розв'язанням завдань поліпшення середовища міст і відновлення екологічної рівноваги. Розглянуто технічні, ландшафтно-планувальні засади освоєння для організації відпочинку незручних і невідпорядкованих територій (затоплюваних, заболочених, заторфованих та ін.), природного й антропогенно-

природного походження, які забезпечують збереження ресурсо-відновних властивостей, цінної специфіки естетичного потенціалу їхнього природного середовища, а також поповнення в містах територіальних і водних ресурсів. Аналіз практики рекреаційного освоєння різного роду порушених територій дав змогу показати перевагу принципу максимального збереження і використання характеру їхніх деформацій в архітектурно-ландшафтній організації парку, а також визначити способи технічної біологічної рекультивації, композиційної трансформації та декоративного трактування різних типів ландшафтно-утворювальних елементів відновлюваних земель. Розширити сферу рекреаційної рекультивації в багатьох містах дають змогу можливості сучасної будівельної техніки виконання робіт великого масштабу зі створення штучного мікрорельєфу, водойм, масивів насаджень.

Садово-паркове мистецтво як частина традиційного будівництва невід'ємне від культурного багатства країни. За художнім рівнем садів і парків великою мірою можна судити про культуру країни. Новий зміст наших парків, освоєння прогресивного вітчизняного та зарубіжного досвіду паркобудування - основні умови, необхідні для успішного і швидкого розвитку ландшафтної архітектури парків.

4. ВИДИ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ

Парк культури і відпочинку являє собою зелений масив, який за розмірами, розміщенням у плані населеного пункту та природною характеристикою забезпечує найкращі умови для відпочинку населення

організації масових культурно-просвітницьких, спортивних, політичних та інших заходів.

Зелені насадження в ньому займають не менше 70-80 % загальної площі.

Центральний парк культури і відпочинку. Виходячи з того, що на кожного відвідувача має припадати щонайменше 60 м² площі, а загальна кількість відвідувачів, які одночасно перебувають у парку, може сягати 5 % населення міста, щонайменше 20 % площі парку відводять під споруди з цілорічною експлуатацією.

Доступність парку - з різних житлових районів міста можна було доїхати громадським транспортом за 40 хв.

Парк культури і відпочинку загальноміського значення. Він призначений для здійснення одного з видів культурно-масової роботи. За ємністю, розмірами і доступністю аналогічний центральному парку культури і відпочинку, під споруди - не менше 10 % загальної площі.

Парк культури і відпочинку районного значення може прийняти 5 % населення району. Його розміщують таким чином, щоб із найвіддаленішої частини району можна було дійти до нього пішки за 30 хв або доїхати громадським транспортом за 15 хв. Не менше 10% загальної площі парку

займають під споруди цілорічної експлуатації. У парку культури і відпочинку невеликого міста, селища або районного центру, місткість розрахована не менше ніж на 10 % населення міста, а доступність (віддаленість від житлових кварталів) відповідає відстані, яку можна подолати за 20 хв пішки або громадським транспортом.

Спортивний парк (стадіон) - територія, на якій розміщено різноманітні спортивні споруди, а також споруди для відпочинку відвідувачів і проведення культурно-просвітницької роботи.

Спортивний парк загальноміського значення розрахований на проведення загальноміських змагань.

Парки загальноміського значення одночасно є парками районного значення.

Спортивний парк районного значення розрахований на проведення змагань районного масштабу і головним чином повсякденні тренування і заняття фізкультурою. Доступність його визначається радіусом 1,5 км. Насадження у спортивному парку займають щонайменше 50 % загальної площі. Різновидом його є водноспортивний парк (розташований на берегах водойми), у якому переважають споруди для спорту та відпочинку на воді. Парк розваг - територія, на якій розміщено велику кількість атракціонів і видовищних споруд а не менше 40 % цієї площі зайнято насадженнями, місцями для відпочинку відвідувачів.

Міський парк - зелений масив з обмеженим набором споруд з обслуговування населення, призначений переважно для прогулянок і відпочинку. Рівень благоустрою його відповідає вимогам, що висуваються до парків культури і відпочинку.

Парк-виставка. Основа такого парку - комплекс павільйонів і майданчиків для організації виставок за різноманітною тематикою. Не менше 35-40 % території парку-виставки відводиться насадженням.

Благоустрій здійснюється на рівні міського парку.

Ботанічний парк - він служить місцем для відпочинку міського населення. У ньому ведеться вивчення рослинних ресурсів флори.

Зоологічний парк - науково-дослідна установа, у якій тварини розміщені природними групами в наближеній до природної екологічній обстановці.

Лісопарк - упорядкований лісовий масив, призначений для різних видів відпочинку. У лісопарку розміщують обмежену кількість споруд з обслуговування відвідувачів.

Благоустрій території лісопарку полягає в прокладанні пішохідних і обмеженої кількості автомобільних доріг, поливального водопроводу, освітлення лижних трас, у влаштуванні місць для відпочинку, укриттів від дощу. Ділянки лісопарку в радіусі 500-800 м від входів і берегів водосховищ упорядковують на рівні міських парків.

Зони масового відпочинку створюють у лісових масивах і на берегах водойм. У них розміщують установи для короткочасного і тривалого відпочинку: пансіонати, будинки відпочинку, бази відпочинку тощо.

Парк-заповідник - діяльність на його території обмежується, відвідування заповідників дозволяється лише в порядку організованих екскурсій.

Споруди, необхідні для наукової роботи та обслуговування відвідувачів, розміщують на периферії заповідника, дороги прокладають в обмеженій кількості, відповідно до експлуатаційних потреб.

Національний парк - територія його зазвичай дуже великих розмірів, він поєднує функції заповідника і лісопарку і до складу міської території входить у виняткових випадках.

Історичний парк - ознайомлення відвідувачів з історичними пам'ятками ландшафтної архітектури. Збережені відреставровані історичні будівлі використовують для музеїв, виставок тощо.

Етнографічний парк призначений для демонстрації в умовах природного ландшафту унікальних зразків житлових, побутових та інших споруд минулого. Етнографічний парк служить і місцем відпочинку населення. Упорядковують його на рівні міського парку.

Меморіальний парк організують на територіях, що мають історико-революційне або історико-культурне значення, пов'язані з важливою історичною подією або видатного діяча політики, науки чи культури.

Дитячий парк - озеленена територія зі сприятливими санітарно-гігієнічними умовами, призначена для ігор, розваг, занять фізкультурою та проведення культурних заходів. Благоустрій здійснюється на рівні парку культури та відпочинку.

Парки культури та відпочинку.

Наймасовішим типом міського парку є парк культури та відпочинку. Територію таких парків доцільно членувати на зони з переважним характером використання, зокрема: масових заходів (видовища, атракціони та ін.) - 5...17 % загальної площі парку; тихого відпочинку - 50...75; культурно-освітніх заходів (що потребують ізоляції від галасливих форм відпочинку) - 3...8; фізкультурно-оздоровчу - 10...20; відпочинку дітей - 5...10; господарську - 1...5 %.

До розміщення і планування кожної з перерахованих зон висуваються специфічні вимоги.

Заходи зазвичай розміщують поблизу головного входу в парк, щоб зменшити потоки відвідувачів через інші зони парку.

Вона може включати театр, кіно, танцювальні майданчики, атракціони, поля для фестивалів, масових ігор тощо. (рис. 1) Благоустрій зони розраховується на високу щільність відвідування, рух відвідувачів передбачають тільки алеями і доріжками. Зона тихого відпочинку займає більшу частину парку і характеризується природним пейзажем. Будь-які споруди, крім малих архітектурних форм типу альтанок, трельяжів, садових меблів, тут

виключаються, за умови проведення необхідних заходів із захисту рослинності дозволяється відпочинок на газонах, під деревами, на галявинах. Зелені насадження і водойми повинні займати не менше 90 % площі зони. Такі споруди, як лекторії, невеликі виставкові павільйони і кафе, читальні, приміщення для аматорських занять, можуть бути виділені в особливу культурно-просвітницьку зону або вільно розміщуватися по території парку. Фізкультурно-оздоровчі споруди (спортивні майданчики і зали, басейни, солярії, ковзанки, пункти прокату інвентарю) бажано об'єднувати в один комплекс у відкритих місцях із відносно рівним рельєфом і водоймами, але лижні, велосипедні маршрути, купальні можуть розміщуватися децентралізовано. Зону дитячого відпочинку зазвичай розташовують відокремлено, на незначній відстані від входів у парк, за допомогою зелені ретельно захищають від шуму, пилу і сонячного перегріву. Для господарської зони відводиться ділянка на периферії парку зі своїм виїздом на прилеглу вулицю.

У кожній зоні парку переважають споруди відповідного функціонального профілю, але вони мають доповнюватися необхідними обслуговуючими об'єктами (майданчиками відпочинку, туалетами тощо).

У невеликих за розмірами парках (менше 30 га) краще не розосереджене розміщення паркових споруд, а створення єдиного паркового центру, наближеного до головного входу. Він може складатися з одного розвиненого архітектурно-планувального комплексу, наприклад компактної групи будівель навколо парадної площі для масових заходів. У цій зоні необхідний найвищий

рівень благоустрою: плиткове мощення, декоративні водойми в квітниках, газони тощо.

Ширина алей і прогулянкових доріжок коливається від 3 до 10 м у зоні масових заходів і від 1,5 до 5 м у зоні тихого відпочинку.

Головний вхід до парку розташовується з урахуванням архітектурно-планувальної організації міського району та напрямку потоків руху відвідувачів. Перед парком передбачається площа для зупинок громадського транспорту, розподілу відвідувачів і стоянки автомашин. Крім головного влаштовувати додаткові входи, положення яких пов'язують із вулицями і бульварами, що підводять до парку.

У найбільших парках, площа яких перевищує 200 га, доцільна організація маршрутів внутрішньопаркового пасажирського транспорту (тролейбуса, електробуса, підвісних доріг), що зв'язує основні функціональні зони, входи великих споруд і найбільш відвідувані місця відпочинку .

Планування парку має враховувати цілорічне його використання. З цією метою ті споруди, які експлуатуються і взимку, мають тяжіти до основних центральних алей парку, функції деяких відкритих майданчиків переносяться в холодний сезон у закриті приміщення, змінюється напрямок роботи пунктів прокату інвентарю, прогулянкові маршрути.

Сучасні багатофункціональні парки часто розглядаються як специфічні заклади культури просто неба, що призводить за обмежених розмірів до

перевантаження їхніх територій будівельними об'єктами різного призначення.

Бажано у зв'язку з цим, щоб їхні розміри, як правило, були не меншими за 20 га.

Функціональний профіль парку і його архітектурно-ландшафтний вигляд мають визначатися індивідуально, відповідно до різноманітних місцевих умов, розмірів парку і характеру формування всієї загальноміської системи місць відпочинку.

Нині поряд із традиційним підходом до функціонального зонування парків розвиваються й інші тенденції. Нижче ми простежимо їх на низці прикладів організації багатофункціональних парків.

Дослідження показують, що під час проектування парків з метою збереження і посилення їхнього природного начала необхідно, крім функціонального зонування і розрахункового балансу території (відсоткове співвідношення площ, зайнятих дорогами, будинками, насадженнями), диференціювати територію за ступенем насиченості ландшафту штучними спорудами, виділяти такі укрупнені зони:

а) зони, де концентруються основні паркові споруди та місця зосередження публіки, території з підвищеним рівнем благоустрою, розрахованим на рекреаційні навантаження понад 100 осіб/га. Споруди, дороги, алеї та майданчики всіх видів займають до 30% площі зони. Композиція будується на гармонійному поєднанні архітектури з рослинністю, водоймами, рельєфом;

б) зони масового відвідування (що примикають до зазначених) зі звичайним парковим рівнем благоустрою та необхідним обладнанням для різних видів масового відпочинку.

Рекреаційне навантаження 50...100 осіб/га. Штучні компоненти ландшафту композиційно підпорядковані природним;

в) природні зони, відокремлені від міського оточення, з мінімальним рівнем благоустрою, де за можливістю виключаються будь-які споруди (окрім прогулянкових доріг, лавок, містків, навісів тощо). Рекреаційне навантаження до 50 осіб/га.

Відносно вільний режим користування галявинами, водоймами та лісовими масивами (з поетапним чергуванням експлуатованих і відновлюваних ділянок та іншими природно-охоронними заходами). Композиція будується повністю на основі природних факторів ландшафту.

Теоретичні опрацювання варіантів зонування та кооперації функцій обслуговування багатофункціональних парків, а також аналіз практики проектування рекомендуватимуть такі три основні їхні типи залежно від величини парку. розмірах до 70 га найраціональнішою є організація комплексного паркового центру, зміщеного до периферії ділянки; таке розміщення звільняє основний масив від великих споруд і водночас забезпечує прийнятну пішохідну доступність центру (не більш як 15 хв) із будь-якої точки

парку. Навколо центру створюється зона найактивніших форм відпочинку з інтенсивним благоустроєм.

У парках середніх розмірів (до 50 га) бажана організація трьох-чотирьох спеціалізованих центрів, до яких примикають відповідні функціональні зони. Оптимальне розміщення центрів - поза природним ядром, але на деякому віддаленні від меж парку для створення більшого мікрокліматичного та санітарно-гігієнічного комфорту в активних зонах і скорочення відстаней між ними до 15-хвилинного радіуса доступності.

У великих парках розміром 200...500 га доцільно створювати кілька великих комплексних центрів, у кожному з яких переважає якась одна або дві функції, але певною мірою присутні й інші. Така багатофункціональність центрів зумовлена тим, що відстань між ними у великих парках, як правило, перевищуватиме радіус пішохідної доступності, тому в центрах необхідно враховувати різноманітні інтереси відпочивальників, які, можливо, обмежаться відвідуванням однієї зони парку.

Зрозуміло, ці рекомендації орієнтовні і розраховані на компактну форму плану, однохарактерне оточення парку. За витягнутої форми плану навіть у невеликих парках важко зосередити обслуговування в єдиному вузлі, знадобиться кілька.

Система ансамблевої забудови паркових центрів: а - кільцева без наскрізних візуальних зв'язків через центр (парк "Фрідріхсхайн" у Берліні); б -

компактна із замкненим центральним простором (Груга-парк в Ессені); в - кільцева з об'єднуючим відкритим простором у центрі (парк "Флоральє Інтернаціонале", Париж); г - променева з домінуючою у просторі центральною спорудою (парк у Трамбле, Франція); д - центрична. фокусів тяжіння. Одностороннє примикання парку до міської забудови або великої водойми спричинить відповідне

зміщення центрів у напрямку масових потоків відвідувачів або основних місць їхнього тривалого перебування (рис. 3).

Наведемо кілька прикладів поліфункціональних парків, у яких проявилася тенденція централізації.

У кемеровському парку "Рудничний бір" майже всі споруди зосереджені в трьох "згустках" (біля р. Томь, біля східного і західного входів), між якими зберігається природне середовище лісу з необхідними елементами благоустрою.

У парку ім. 50-річчя Жовтня в Черкасах майже всі великі споруди, включаючи містечко атракціонів. 50-річчя Жовтня в Черкасах майже всі великі споруди, включаючи містечко атракціонів, розташовані на периферії ділянки. Домінуюче становище посідає зона тихого відпочинку і прогулянок, а також водний спорт, пляжі.

У новому парку в Мінеральних Водах виділено компактну вхідну зону (спорт, атракціони, танці тощо), лісову зону (тільки прогулянкові дороги, укриття від негоди, місця для пікніків), зону відпочинку біля води (обладнані та

природні пляжі, кафе, пристань для човнів, будиночок рибалки). Ці зони займають відповідно 15, 60 і 25 % загальної площі парку.

Великі міські парки членуються на зони впливу суміжних житлових районів, населення яких, як правило, орієнтується на найближчі до них озеленені території. Ми спостерігаємо тут процес взаємопроникнення: парк "проростає" в навколишню забудову, а зазначені зони впливу стають по суті природними елементами відповідних житлових районів.

Функціональне зонування парку, проведене без урахування таких зон впливу, часто виявляється штучним і вступає в протиріччя з конкретними умовами експлуатації парку. Ці тенденції мають знайти відображення і в композиційній організації, характері благоустрою, і в накресленні доріг.

Під час визначення складу об'єктів обслуговування окремих зон парку враховують наявність або відсутність аналогічних об'єктів на суміжних вулицях і житлових територіях. Скажімо, якщо в житловому районі А є кінотеатр, то немає сенсу розміщувати парковий кіномайданчик у тій зоні, що примикає до цього району; якщо в щільно забудованому районі Б відчувається явна нестача озелених територій, то на ділянці парку, яка прилягає до нього, доцільно взагалі відмовитися від будь-яких споруд тощо.

Крім спеціалізованих зон у парку на шляхах руху відвідувачів формуються багатопрофільні мікрозони, що "фільтрують", у яких осідає значна частина відпочивальників.

Склад таких периферійних мікрзон залежить від дислокації закладів культурно-побутового обслуговування суміжних міських районів. При цьому можуть формуватися кооперовані центри, що обслуговують одночасно місто і парк.

У зв'язку з підвищеною щільністю відвідування зони, що примикають до житлових масивів багатоповерхової забудови, повинні вирізнятися і більш високим рівнем благоустрою, глибинніші території, мати щільнішу дорожньо-стегову мережу, більші габарити доріг, суворіші обмеження користування газонами. Водночас поблизу другорядних входів до парку з боку прилеглих житлових районів необхідно виділяти місця для повсякденного відпочинку їхнього населення, особливо з огляду на тенденцію до відмови від садів мікрорайону, наприклад, невеличкі галявини або затінені деревами майданчики для батьків із дітьми, підлітків, пенсіонерів, стежки для оздоровчих прогулянок тощо. Бажано відокремити такі зони від "парадних" площ парку, атракціонів, галасливих доріг із великим скупченням пішоходів.

Отже, необхідна інтеграція парку та його міського оточення. Це передбачає узгодження будівництва парку із загальними планами розвитку мережі культурно-побутових закладів міста, врахування розташованих поблизу об'єктів обслуговування масового відпочинку населення, транспортних комунікацій.

Національні парки

Національні природні парки України є об'єктами природно-заповідного фонду, площа якого за роки незалежності зросла більш ніж удвічі.

Всього на території України налічується близько 40 національних природних парків, найстарішими з яких є: Карпатський (створений у 1980 р.) і Шацький (створений у 1983 р.).

Велику кількість національних парків було засновано в перше десятиліття XXI століття, ця робота триває і понині. Так, у планах - створення найбільшого в Україні національного

природного парку "Подесіння". Україна може пишатися своїми національними парками. Вони всі різні, але унікальні.

Один із найвідоміших, найкрасивіших і найпопулярніших національних природних парків України - "Синевир". Цією назвою територія, що охороняється державою, зобов'язана однойменному озеру, яке часто називають не інакше як "Морське Око" і "Перлина Карпат". Мальовничі пейзажі та природні пам'ятки парку як магніт притягують мандрівників не тільки з України, а й з усього світу.

Дивовижним місцем є і Подільські Товтри - національний природний парк, створений Указом Президента України 1996 року. Аналогів цьому парку у світі не існує. Нині цей парк - найбільший за площею (2613,16 км²) національний природний парк України.

Ще один національний парк - "Святі гори" - це понад 120 об'єктів археології, понад 70 пам'яток історії, кілька заказників і пам'яток природи

різного рівня: тут ростуть рідкісні екземпляри і цілі групи реліктових рослин, мешкають червонокнижні види тварин.

Для туристів на території національних парків розроблено спеціальні маршрути, створено інфраструктуру. Співробітники природних парків стежать за дотриманням законодавства на території, що охороняється, і проводять роботу з екологічної просвіти серед населення, а також наукові дослідження.

Ботанічні парки та сади

Ботанічні парки і сади являють собою науково-дослідні та культурно-освітні установи, в яких вивчають вітчизняну і світову флору для збагачення сільського і лісового господарства, садівництва, зеленого будівництва новими культурами і сортами, а парфумерної, лікарської та хімічної промисловості - сировиною. Чільне місце в дослідницькій роботі ботанічних садів посідає вивчення питань озеленення міст та інших населених пунктів. Насамперед приділяється увага проблемі розширення асортименту рослин, що використовуються в зеленому будівництві, за рахунок впровадження видів і форм, особливо цінних у декоративному відношенні та стійких в умовах міста.

Поряд з науковими дослідженнями в ботанічних садах ведеться велика робота з поширення наукових знань серед широких мас населення. Ботанічні сади надають велику допомогу середнім і вищим навчальним закладам, а також експериментаторам, які працюють у різних районах нашої країни. Крім того, вони є місцями відпочинку міського населення.

Під час планування ботанічних садів вирішують комплексні завдання організації територій із дотриманням низки спеціальних вимог.

Розміщення численних елементів парку, що складаються насамперед із рослин у вигляді масивів, груп і окремих екземплярів, залежить від прийнятої наукової схеми організації даного парку. Рослинні компоненти парку часто є свого роду спеціальними самостійними садами (наприклад, дендрарій, розарій, сирингарій).

При цьому ретельно вивчають і всебічно використовують природні особливості території (рельєф, систему обводнення тощо), щоб кожній групі рослин відвести ділянку, яка найбільше підходить за природними умовами.

Крім рослин і споруд наукового та науково-допоміжного характеру (оранжерей, теплиць, парників, лабораторій та ін.), на території парку будують об'єкти для культурно-просвітницької роботи та побутового обслуговування відвідувачів. Вирішуючи всі ці завдання, треба мати на увазі, що, крім усього іншого, ботанічний парк (сад) має слугувати зразком садово-паркового мистецтва.

Рівень благоустрою ботанічних парків і садів та обслуговування їх міським транспортом аналогічний рівню інших міських парків.

Спортивні парки

Відзначається тенденція до спеціалізації парків у великих містах.

У всьому світі активно реконструюються центри та історичні житлові райони, що мають, як правило, кілька маленьких парків.

Площі цих парків недостатні для повноцінного розвитку всіх зон парків багатофункціонального профілю, за вітчизняною термінологією парків культури та відпочинку. Тоді переважного розвитку набуває одна або дві функції. Інший важливий чинник спеціалізації парків - підвищення вимог відвідувачів до комфорту, що задовольняється спеціалізованим обслуговуванням.

Найпоширеніший, особливо за кордоном, тип спеціалізованого парку - спортивний. У великих містах особлива потреба у фізкультурі та спорті: люди страждають на гіподинамію та зазнають високих навантажень на нервову систему, і те, і інше потребує активного відпочинку з певними фізичними навантаженнями, що якраз і надають спортивні парки, на відміну від спортивних центрів, призначених здебільшого для підготовки спортсменів і проведення змагань.

Спортивні парки поділяються на багатофункціональні, або універсальні, для багатьох видів спорту, і спеціалізовані - для одного або групи споріднених видів спорту (наприклад - водних, кінних, велоспорту тощо).

Універсальні парки, звані центрами спорту та відпочинку, це великі міські або заміські (за прикладом відомих заміських німецьких рів'єр-парків) комплекси, які за складом споруд, наявністю глядацьких місць близькі до спортивних центрів (мал. 10.5.4-10.5.6). Відрізняються вони від спортцентрів

більшою площею зелені та основною спрямованістю на масові фізкультурно-оздоровчі заняття й активний відпочинок.

Унікальні олімпійські парки являють собою великі спортивні комплекси для олімпійських ігор. Такими є олімпійські парки в Мельбурні, парки "Мейдзі" і "Камадзава" в Токіо, парки в Мехіко, Мюнхені та Монреалі. Після олімпійських ігор постає проблема їхнього використання. Вдалий приклад - парк у Мюнхені. Ще під час його проектування було запропоновано принцип "коротких відстаней і зелених ландшафтів". На рекультивованій території в 140 га створено штучний рельєф для влаштування перетинів пішохідних і транспортних шляхів у різних рівнях.

Після олімпійських ігор ця велика озеленена територія стала місцем активного відпочинку населення Мюнхена як влітку, так і взимку. Насипні штучні пагорби взимку перетворюються на гори для масового катання на санях і лижах.

Розміри спортивних парків можуть бути від десятків до сотень га. Під час їх розміщення в місті, так само, як і під час розміщення спортивних комплексів, мають бути створені умови евакуації великої кількості людей і передбачені автостоянки.

Спеціалізовані спортивні парки для будь-якого виду спорту або групи споріднених видів призначаються для пов'язаного з ними активного відпочинку, а також для занять на вищому рівні, ніж в інших типах парків. Найпоширеніші

спеціалізовані парки - для водних видів має загальну площу близько 700 га, Харківські гідропарки від 60 до 150 га тощо) до компактних ділянок у кілька га, на яких за кордоном часто розміщують центри для плавання та купання.

Можуть бути спеціалізовані парки і для інших видів спорту.

Необхідність у них визначається популярністю в даному місці якогось виду спорту, сприятливими природними умовами тощо. У різних країнах, особливо у Великій Британії, США та Канаді, поширені поля або парки для гольфу, які займають великі території - від 50 до 100 га. Відомі центри для катання на роликових ковзанах і парки для велоспорту, де функціонально використовується складний рельєф ділянок. Популярні скейтпарки - для катання на скейтбордах.

Спортивні парки - не такі масові об'єкти, як багатофункціональні парки культури і відпочинку, вони радше унікальні, особливо великі універсальні і, безумовно, спеціалізовані.

Тому рекомендацій за складом споруд, і тим більше кількісними показниками, бути не може. Вони проектуються за спеціальними завданнями, залежно від місцевих і природних умов.

Серед споруд спортивних парків зустрічаються найрізноманітніші: від великих унікальних (криті стадіони, басейни зі штучною хвилею, водоспадом) до простих майданчиків, галявин для спортивних і розважальних ігор. Це визначається призначенням парку, кількістю мешканців, на яку він

розрахований, його площею та розміщенням у місті. Найпоширенішими у всіх типах спортивних парків є басейни так званого дозвіллієвого типу (з ваннами неправильної форми, зі штучною хвилею, водяними гірками).

Вельми поширені спортивні зали - і універсальні, і спеціалізовані, і багатоцільові, тобто не тільки для спортивних заходів, а й для видовищ, танців тощо.

Набагато рідше, ніж зали, трапляються ковзанки зі штучним льодом. Іноді будуються комплексні штучні ковзанки - криті та відкриті. Приклад - спортивний парк "Оттобрунн" у Німеччині.

Палітра площинних споруд ще багатша - від спортивних ядер до галявин, що стали неодмінним елементом парку, де грають у рухливі ігри, засмагають, влаштовують пікніки.

На відміну від спортивних центрів у спортивних парках, особливо за кордоном, серед площинних споруд влаштовують майданчики для розважальних спортивних ігор (міні-гольф, ботчі, крокет, кеглі тощо), майданчики і траси для катання на роликових ковзанах і дошках; гори для катання на санях, щитах, "тарілках" і лижах.

Поля для гольфу також зустрічаються в зарубіжних універсальних спортивних парках, але частіше це окремі спеціалізовані поля-парки.

Зелені насадження мають становити не менше 70 % площі спортивного парку. Площа, яку займають споруди, доріжки та алеї, значно більша за

аналогічну в інших типах парків, тому що самі спортивні споруди потребують більших територій, а доріжки та алеї мають забезпечувати можливість евакуації великої кількості людей у парках, де відвідуваність масова і де є споруди з місцями для глядачів.

Парки заповідники

Природа України щедра, багата й різноманітна. М'який помірний клімат, родючі ґрунти, значна кількість водних джерел створюють сприятливі умови для зростання лісової, лугової та степової рослинності й отримання високих урожаїв багатьох видів сільськогосподарських культур. На півночі республіки, а також у гірських районах Карпат, Криму ростуть хвойні, мішані та листяні ліси, які поступово переходять у широку смугу лісостепу. Ще південніше, у приморських районах розкинулися рівнинні ландшафти степової зони, нині майже повністю переорані.

Інтенсивний розвиток промислового і сільськогосподарського виробництва, будівництво міст, селищ, розширення мережі залізничних і автомобільних шляхів, ліній електропередач і газопроводів, зарегулювання течії Дніпра та інших річок, осушення боліт Полісся, зрошення посушливих земель - усе це призвело до значних змін ландшафтів, вплинуло на екологічну рівновагу, видовий і кількісний склад флори і фауни.

Процес антропізації природних ландшафтів триває, і зміна екосистем набуває з кожним роком ширших масштабів. У зв'язку з цим необхідно вжити

заходів для збереження унікальних ландшафтів, рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, усього генофонду рослинного і тваринного царства з метою пізнання законів природи і взаємозв'язків її окремих компонентів для забезпечення сприятливіших умов науково-технічного прогресу та оптимальних екологічних умов для прийдешніх поколінь.

Для цього в Україні проводиться робота зі створення мережі територій відведених під національні парки, заповідно-мисливські господарства, близько 1500 державних заказників і понад 3700 невеликих заповідних об'єктів: урочищ, пам'яток природи та парків різного призначення.

У довіднику-реєстрі природно-заповідного фонду зібрано інформацію географічного, морфологічного, ботанічного, зоологічного та прикладного плану. Книга - результат колективної роботи фахівців заповідної справи Державного комітету з охорони природи, Академії наук та інших наукових установ республіки, активістів Українського товариства охорони природи. Довідник-реєстр є систематизованим зведенням кадастрового характеру про природно-заповідний фонд.

Обсяг інформації про різні заповідні категорії неоднаковий.

Повнішою та об'ємнішою є характеристика державних заповідників. Водночас у реєстрі підкреслено важливість і рівноцінність усіх заповідних категорій, тому інформація про них уніфікована. Одразу за назвою зазначено тип заповідного об'єкта - комплексний, ландшафтний, ботанічний, зоологічний,

геологічний тощо. адміністративна прив'язка - район або місто, село, селище; якщо заповідний об'єкт розташований у лісовому масиві - назва лісництва, квартал. Наведено коротку характеристику кожного заповідного об'єкта, зазначено дату заповідання.

Оскільки кожен природний комплекс чи об'єкт заповідний на основі відомостей географічного, флористичного, фауністичного, екологічного та ін. напрямів, у його характеристиці стисло зазначено притаманний йому специфічний профіль.

Для найцінніших об'єктів опис-характеристика складена докладніше, для інших - скорочено.

Іноді сама назва заповідного об'єкта визначає його історичну, соціальну, наукову, культурну, естетичну або іншу цінність: дуб Шевченка, Гайдамацька криниця, Соколина вежа, Кришталева печера, Токмак-могила (Синя гора), Аю-Даг (Ведмежа гора), Сопка Обручева тощо.

Матеріали довідника систематизовано таким чином. У рамках областей спочатку вміщено відомості про заповідні об'єкти республіканського, а потім - місцевого значення в певній послідовності відповідно до класифікації заповідних територій.

Зони масового відпочинку

До числа найбільш відвідуваних для короткочасного і тривалого відпочинку приміських і заміських природних масивів належать зони відпочинку, які створюють у найбільших містах.

Особливо зросла відвідуваність зон масового відпочинку у зв'язку зі зростанням кількості особистих автомобілів і розвитком мережі масового пасажирського транспорту.

Так, за статистикою, у вихідні дні в зони масового відпочинку виїжджає 1/3 населення міста.

Зони масового відпочинку розміщуються в радіусі 25-150 км від меж міста в найсприятливіших за своїми природними якостями місцях приміських територій, у більшості випадків у лісових масивах і на берегах великих водойм.

Для збереження природи треба, щоб кількість відвідувачів зелених масивів у зонах масового відпочинку не перевищувала 10 чол/га, у місцях масового скупчення (на пляжах тощо) - 30 чол/га.

У зонах масового відпочинку можуть розміщуватися: пляж, база відпочинку, авто-, мото- і велостанції, лісові сторожки, пункти рибного лову, будинок одноденного відпочинку, база одноденного відпочинку, табір відпочинку, готель-пансіонат, спортивна база (спортивний клуб), санаторії, будинки відпочинку, піонерські табори.

За великої кількості можливих планувальних рішень зон масового відпочинку можна виокремити основні положення, які необхідно враховувати під час проектування цих об'єктів.

Наймальовничішими місцями прокладають автомобільні та пішохідні дороги, що складають маршрути певної протяжності. Різноманітні об'єкти розміщують на території так, щоб із ними був найзручніший зв'язок.

Під час планування об'єктів озеленення велике значення має встановлення кількості людей, які відвідують різні об'єкти зон масового відпочинку.

Питома вага озелених територій різного призначення (рівень озеленення) у межах забудованих територій поселення має бути не менше 40 %, а в межах території житлової або змішаної забудови - не менше 25 % (включно із сумарною площею озелених територій мікрорайонів, кварталів).

Правила проектування та влаштування.

Для України:

- ДБН Планування та забудова територій.
- ДБН Б 2.2-5:2011 Благоустрій територій. Планування і забудова міст, селищ і функціональних територій.

Площу території парків, садів і скверів слід приймати, виходячи з конкретних містобудівних і природних умов.

Робимо аналіз параметрів і характеристик паркових споруд та побудову таблиць на основі документації:

- СНБ 3.01.04-02 Містобудування. Планування та забудова населених пунктів.
- ТКП 45-3.02-69-2007 Благоустрій територій. Озеленення.

Правила проектування та влаштування

- ДБН Планування та забудова територій.
- ДБН Б 2.2-5:2011 Благоустрій територій. Планування і забудова міст, селищ і функціональних територій.

Шумозахисні насадження треба проектувати у вигляді однорядних або багаторядних посадок не нижче ніж 7 м, забезпечуючи відстані між стовбурами дорослих дерев із широкою кроною від 8 м до 10 м, із середньою кроною - від 5 м до 6 м, із вузькою кроною - від 3 м до 4 м. Простір під кроною треба заповнювати рядами чагарнику. Ширину смуги та очікуваний рівень зниження шуму треба визначати відповідно до СНиП II-12. Для шумозахисних насаджень підбирають поєднання таких дерев і чагарників: клен гостролистий, в'яз звичайний, липа дрібнолиста, клен татарський, спірея калинолиста, жимолость татарська, дерен білий, акація жовта, глід сибірський.

Бульвари та пішохідні алеї слід передбачати в напрямку масових потоків пішохідного руху. Розміщення бульвару, його протяжність і ширину, а також місце в поперечному профілі вулиці слід визначати з урахуванням архітектурно-планувального рішення вулиці та її забудови. На бульварах і пішохідних алеях слід передбачати майданчики для короткочасного відпочинку. Ширину бульварів з однією поздовжньою пішохідною алеєю слід приймати не менше ніж 10 м у разі розміщення з одного боку вулиці між проїжджою частиною та забудовою.

Озеленені території поселення мають бути пов'язані з планувальними елементами житлової, громадської та змішаної забудови в напрямках масових пішохідних потоків озелененими пішохідними зв'язками (алеями, бульварами, набережними). Мінімальну ширину бульварів з однією пішохідною алеєю слід приймати з урахуванням їхнього розміщення по осі вулиці 18 м, з одного боку вулиці між проїжджою частиною і забудовою - 10 м. На пішохідних вулицях, бульварах і набережних необхідно передбачати майданчики для короткочасного відпочинку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. – К.: Мінбудархітектури України, 1993. – 107с.
2. ДБН Б.2.2-12:2018 "Планування і забудова територій"
3. ДБН А.2.2-3-2014 Склад та зміст.Проектної документації на будівництво.
– К.: Мінрегіон України, 2014. – 7 с.
- 4.ДБН Б.2.2-1-01 Містобудування. Планування і забудова населених пунктів. – К.: Мінбудархітектури України, 1996. – 18 с.
5. Генеральний план розвитку м.Чернігова. Проектний інститут «Діпромісто», м.Київ ,1999.- 35-46 с.

6. Губина М.В. Градостроительный менеджмент и мониторинг. – К.: Вира, 2003. – 145 с.
7. Губина М.В. Формування жилої забудови у містах. – К.: ВІПОЛ, 1994. – 136 с.
8. Драпиковський І., Іванова І.Б., «Найбільш ефективно використання землі як критерій прийняття містобудівних рішень». Конструктивна географія: становлення, сучасні досягнення та перспективи розвитку // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28-29 квітня 2006 рік, збірник тез і доповідей. – К., 2006. – С. 79-82.
9. Иванова А.К. Эффективность использования городских территорий. – М.: Стройиздат, 1984. – 116 с.
10. Кабакова С.И. Градостроительная оценка территорий городов. – М.: Стройиздат, 1973. – 152 с.
11. Ключниченко Є.Є., Економіка реконструкції житлової забудови. – К.: Будівельник, 1973. – 124 с.
12. Ключниченко Є.Є., Соціально-економічні основи планування та забудови міст. – К.: УАА, НДПІ містобудування, 1999. – 348 с.
13. Конторович И.Я., Ривкин А.Б. Рациональное использование территории городов, – М.: Стройиздат, 1986. – 126 с.
14. Ландшафтная архитектура / Под ред. И.Д.Родочкина. – К.: Будівельник, 1990. – 336 с.
15. Методичний посібник з розробки та впровадження Правил використання та забудови території міст / В.Гусаков, Ю.Білоконь, В.Нудельман, О.Вашкулат – Київ, 1998. – 79 с.
16. Основы теории градостроительства: Учеб. для вузов. Спец. «Архитектура» / З.Н.Яргина, Я.В.Косицкий, В.В.Владимиров и др. : Под ред. З.Н.Яргиной. – М.: Стройиздат, 1986. – 326 с.

17. Плешкановська А.М. Функціонально-планувальна оптимізація використання міських територій. – К.: Інститут урбаністики, 2005. – 190 с.
18. Токарев А.Г. Система композиционных приемов как средство организации городского пространства в творчестве М.Н. Кандратьева / А.Г. Токарев // Труды РГААИ. – Вып. 1. – 2001. – 70-75 с.